

בנין יעקב

פרשת בחוקותי

אמרים יקרים מפנינים נפלאים
לעודד הלבבות בימים המאירים
להבהיק עיניים ביהלום וספירים

תוכן הענינים

פרשת בהוקותי

ג. שתהיו עמלים בתורה.....

יב. חיוב קביעות עיתים לתורה.....

אייר תשפ"א

© כל הזכויות שמורות

להערות אפשר לפנות לטל-פקס : 02-999-8201

או למייל : GMAIL.COM@3122131

ניתן להשיג הקונטרס

בירושלים : 053-31-53-661 050-41-75-336

בבית שמש : 052-76-30-720

כמו כן ניתן להשיג את סדרת הקונטרסים

בנין יעקב על המועדים

אלול - תשרי - חנוכה - שובבי"ם - פורים - ד' פרשיות

חודש ניסן - חג הפסח - ספירת העומר - שבועות - בין המצרים

וכן בנין יעקב על התורה: בראשית - שמות

פרשת בחוקותי

שתהיו עמלים בתורה

איך מרומז ענין העמילות באם בחוקתי

(ויקרא כו ג) "אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם". ופירוש רש"י 'אם בחוקתי תלכו' יכול זה קיום המצות, כשהוא אומר 'ואת מצותי תשמרו', הרי קיום המצות אמור, הא מה אני מקיים 'אם בחקתי תלכו', שתהיו עמלים בתורה. וכן איתא במדרשים (ילקוט שמעוני רמז תרע"א) "אם בחקתי תלכו" מלמד שהמקום מתאווה שיהו ישראל עמלים בתורה.

וכבר הקשו הקדמונים היכן מרומז בלשון הכתוב 'בחוקתי תלכו' ענין העמל והיגיעה בתורה, ולמה לא דרשו בסתמא 'אם בחוקתי תלכו' שתהיו לומדים את התורה.

העליה ממדריגה למדריגה בקנין התורה דייקא על ידי עמל ויגיעה

ובספח"ק תירצו, דלשון 'תלכו' מוכיח דאיירי בלימוד התורה מתוך יגיעה, כי כידוע בחינת הולך רומז על עבודת השי"ת באופן של עליה ממדריגה למדריגה, שבכל יום ויום מתעלה והולך מעלה מעלה, והנה פשוט וברור שאי אפשר להשיג מדריגות ולעלות מדרגה לדרגה במעלות התורה, אלא על ידי

שמשקיע עמל ויגיעה בלימודו, וכל שכן שאי אפשר לקנות קנינים נצחיים במקצועות התורה אלא דייקא אם משקיע ראשו ורובו בעסק התורה, מה שאין כן הלומד באופן שטחיי בלא חשק ויגיעה, לא שייך אצלו ענין ההתעלות וההליכה ממדריגה למדריגה, והחוש מעיד על כך.

וזוהו הכונה "בחוקתי תלכו" כלומר שתהיו עמלים בתורה בבחינת הליכה ממדריגה למדריגה, שהיא דייקא על ידי עמל ויגיעה כאמור.

צריך שיהיה ניכר שהוא 'בן תורה' בכל תהלוכותיו

ובכלל בחינה זו היא שצריך הבן תורה להיות דבוק בתורה גם בעת קומו מן הספר, ואף בעת שמוכרח להתעסק בענינים גשמיים כפי הצטרכותו, יהיו כל מחשבותיו ורעיונותיו דבוקות בסוגיות התורה, וכמו שלהבדיל כל האומנין ועושי המלאכה ניכר עליהם אומנותם גם כאשר יוצאים ומסתובבים בחוצות, והוא על ידי צורת לבושם וסימנים מסוימים על בגדיהם וכדומה, כמו כן צריך הבן תורה שיהיה ניכר עליו בכל תהלוכותיו שהוא בן תורה, והיינו על ידי שגם בהליכתו והתעסקו בדברים גשמיים תהא מחשבתו דבוקה בעסק התורה, ויהיה ניכר מדיבורו ומאורחותיו שכל כולו דבוק בתורה.

אם נשאר דבוק בתורה גם בקומו מן הספר הינה הוכחה שאכן השיג דרגת 'עמלים בתורה'

ובל זה נכלל בבחינת 'בחוקתי תלכו' כי אף בעת הליכתו ועסקו בעניני דעלמא, מחשבתו דבוקה בחוקות התורה, וזוהי הוכחה שאכן לימודו בעמל ויגיעה בבחינת הולך, כי הרי ניכר עליו שכל מגמתו וחפצו להשיג קניני התורה, כי גם בקומו מן הספר נשארת מחשבתו דבוקה בתורה הק', לא כן הלומד בלא יגיעה אין מחשבתו דבוקה בתורה, ומיד כשקם מלימודו פונה מחשבתו לדברים אחרים [וכעין זה מובא באור החיים הק'].

צריך להתיגע בתורה כדוגמת הולכי דרכים שטרהתן מרובה

ובעין זה כתב המהר"ל (ספר גור אריה) 'אם בחוקתי תלכו שתהיו עמלים בתורה',
דהיינו טעמא שהזכיר ענין הלימוד בלשון הליכה, כי ההליכה יש בה טורח
ועמל, ובא להורות שתהיו עמלים ויגיעים בתורה, כדוגמת ההולך שמתיעב בדרכים.

כפי גודל היגיעה זוכה להשיג יותר ויותר תענוג בלימודו

ואדרבא ככל שיוסיף להתיגע ולעמול יותר בתורה הקדושה, ימצא בה תוספת
תענוג יותר ויותר, וכמו שכתב בזה בספר אוהב ישראל (דברים - שבת)
שאף אם האדם יודע כבר ובקי בכל התורה כולה ובסוד מצותיה, עם כל זה
צריך להיות עמל ויגע בהתורה, וכמו שכתוב (יהושע א, ח) "והגית בו יומם
ולילה", כי בכל מה שלומד יותר בעמל ויגיעה, אז מוצא יותר תענוג ותוספות
שכל חדש שישגי, וזהו מצוה בפני עצמה להיות עמל ויגע בתורה, ולהוסיף בכל
עת תענוג יותר.

ועל פי זה מבאר הרה"ק את מאמר הכתוב בפרשתן "אם בחוקתי תלכו" כלומר
אם תהיו עמלים בתורה להוסיף תענוג, אז "ונתתי גשמיכם בעתם" שהוא
גם כן תוספות תענוג יותר ויותר, ויהיו גשמי ברכה וכמאמר חכמינו ז"ל שברכה
באה לעולם ורפואה באה לעולם, וכן שאר דברים^[א].

(א) וזה לשונו (אוהב ישראל - לשבת) בביאור הפסוק (ויקרא כו, ג ד) אם בחוקתי תלכו כו',
ונתתי גשמיכם בעתם כו': דלכאורה יפלא, הלא מדותיו של הש"י הוא הכל מדה נגד
מדה. וכאן אינו מובן מהו ענין זה לזה. אמנם יש לומר, דרש"י ז"ל פי"א אם בחוקתי תלכו.
יכול זהו קיום המצות. כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו הרי קיום המצות אמור הא מה
אני מקיים אם בחוקתי תלכו. שתהיו עמלים בתורה. ע"כ.

עיקר מצות לימוד התורה להיות שש ושמה ומתענג בלימודו

גם מן הראוי להעתיק בזה מה שכתב האגלי טל (בהקדמה), שקצת בני אדם טועין מדרך השכל בענין לימוד תורה הקדושה, ואמרו, כי הלומד ומחדש חדושים ושמה ומתענג בלימודו אין זה לימוד התורה כל כך לשמה כמו אם היה לומד בפשיטות שאין לו מהלימוד שום תענוג והוא רק לשם מצוה, אבל הלומד ומתענג בלימודו הרי מתערב בלימודו גם הנאת עצמו, ובאמת זה טעות מפורסם, ואדרבה זה הוא עיקר מצות לימוד התורה להיות שש ושמה ומתענג בלימודו, ואז דברי תורה נבלעין בדמו, ומאחר שנהנה בדברי תורה הוא נעשה דבוק לתורה.

ומתאמרא בשם החזון איש זצ"ל, שהרגשת התענוג ומתיקות התורה, מתגברת אצל הלומד כפי ערך וכמות השעות שילמד, כי אינו דומה התענוג שיש להאדם אחר לומדו שעה אחת, להרגשת התענוג הנפלא שיש למי שלמד כמה שעות רציפות, כי מתיקות התורה מתרבה ומתגדל בכפל כפליים ככל שירבה בלימודו.

והיינו הגם שהאדם יודע כל התורה כולה, וסוד מצותיה. עם כל זה צריך להיות עמל ויגע בהתורה. וכמו שכתוב (יהושע א, ח) "והגית בו יומם ולילה". כי בכל מה שלומד יותר בעמל ויגיעה. אז מוצא יותר תענוג ותוספות שכל חדש שיישיג, וכמו שדרשו חכמינו ז"ל (עירובין נד:). מה דד זה כל זמן שהתינוק ממושמש בו מוצא בו טעם. כך כו'. וזהו מצוה בפני עצמה להיות עמל ויגע בתורה. ולהוסיף בכל עת תענוג יותר. ולזה מבטיח לנו הש"י אם בחקותי תלכו. היינו אם תהיו עמלים בתורה להוסיף תענוג אז ונתתי גשמיכם בעתם שהוא גם כן תוספות תענוג וכנ"ל. ויהיו גשמי ברכה וכמאמר חכמינו ז"ל שברכה באה לעולם ורפואה באה לעולם. וכן שאר דברים. כי ידוע מאמר חכמינו ז"ל כי הוא חיות ושפע עליון הקודש אך שנתגשם בזה העולם. להוליך ריח וטעם לכל העשבים והפירות ולכל המאכלים וליתן תוספות תענוג. ובזה הוא ממש מדה כנגד מדה. והבן זה היטב.

אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה

ורבות מסופר על גדולי ישראל לדורותיהם, שעיקר גדלותם קנו משקידת התורה מתוך יגיעה ודוחק, ועיקר תכלית לימוד התורה היא דייקא מתוך יגיעה, ובאמת מפורש הוא בלשון הרמב"ם (פ"ג דתלמוד תורה הי"ב) וז"ל: אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליהם, ולא באלו שלומדין מתוך עידון ומתוך אכילה ושתייה, אלא במי שממית עצמו עליהן ומצער גופו תמיד, ולא יתן שינה לעינו ולעפעפיו תנומה, אמרו חכמים דרך רמז, זאת התורה אדם כי ימות באהל, אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו באהלי החכמים, עכ"ל. [וכן פסק בשולחן ערוך הלכות תלמוד תורה סי' רמו סכ"א].

ההתרשלות ביגיעת התורה הוא בכלל 'ואם לא תשמעו'

ונראות אמר בזה הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, שמלשון הכתובים מדויק, שמי שאינו מתנגע בתורה הוא ח"ו בכלל "ואם לא תשמעו" וגו', כי הרי אצל הברכות נאמר 'אם בחוקתי תלכו' ופירש רש"י דהיינו שתהיו עמלים בתורה, ולעומת זאת אצל הקללות נאמר 'ואם לא תשמעו' וגם שם פירש רש"י דהכוונה היא שלא תשמעו להיות עמלים בתורה, נמצא שכל הדברים הנוראים המפורשים בתורה באם לא תשמעו וגו', נאמרו גם על המתירשל מלעמול בתורה, והדברים מבהילים.

צריך להתחזק בתורה בכל כוחו מידי יום ביומו

וצריך האדם להתחזק בכל יום ולהוסיף חיילים ביגיעת התורה, שלא תהיה ח"ו בהרגל ובכחינת מצות אנשים מלומדה, וכמו שאמרו חכמינו ז"ל (ברכות לב:): ארבעה דברים צריכים חיזוק ואלו הן: תורה ומעשים טובים וכו', שנאמר (יהושע א ז) "רק חזק ואמץ מאד לשמר ולעשות ככל התורה". חזק

בתורה, ואמץ במעשים טובים. ופירש רש"י 'צריכין חזוק' היינו שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו.

נמציינו למדים שלימוד התורה לא די שילמוד בשמחות, אלא צריך דייקא להתיגע ולהשקיע בה 'כל כוחו'. וכן מוכח מהא דאמרינן בגמרא (מגילה ו:): אמר רבי יצחק, אם יאמר לך אדם: לא יגעתי ומצאתי אל תאמן, יגעתי ומצאתי תאמן. הרי לך מפורשות שהתורה לא נקנית אלא ביגיעה^[ב].

בני ישראל מקבלים שכר אף על עצם העמל

ואיתא בספה"ק שהקב"ה קובע שכר לאדם על עצם היגיעה בתורה, וכמו שמובא בשם החפץ חיים זי"ע על הנוסח שאומרים בתפילת בית המדרש (ברכות כח:): מודה אני ששמת חלקי מיושבי בית המדרש וכו', אני עמל והם עמלים, אני עמל ומקבל שכר, והם עמלים ואינם מקבל שכר, דלכאורה הרי כל העמלים ובעלי האומניות מקבלים שכרם על פעולתם, אך התירוץ הוא שכל אלה אינם מקבלים שכר על עצם עמלותם אלא בשביל גמר ושלמות הפעולה, ואם עמל בזיעת אפיים ולא הצליח להוציא מתחת ידו דבר מתוקן, וכגון שאם אדם הזמין שלחן אצל פועל, והשלחן לא נעשה טוב, לא יקבל מבעליו שום שכר כי אין שכר על העמל, אלא רק אם יש תוצאה, מה שאין כן בעמל התורה אנו מקבלים שכר על העמל עצמו.

(ב) הגאון רבי חיים מוולאזין (ברו"ח פ"ד מ"א ד"ה והנה) ביאר מאמר זה, דהיינו, שאם יאמר לך אדם כי אך על ידי היגיעה השכיל, ולא מציאה מצא - אל תאמן לו. וכן אם יאמר לך: לא יגעתי ומצאתי - אל תאמן. כי אי אפשר למצוא - כי אם אחרי היגיעה. דאז מוכחו ה' - ומוצא. יגעתי ומצאתי - תאמן. כלומר, דגם אחרי שיגע בתורה, יאמן כי רק מציאה מצא.

אליהו הנביא נזהר שלא לבטל תורה הנלמדת ביגיעה

והנה בעמדינו סמוך ונראה ליום ל"ג בעומר, יום הילולת התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי זיע"א, נביא בזה דבר נפלא המורה על גודל מדריגתו הק', שיש בה להוכיח עד כמה גדולה ונשגבה מעלת לימוד התורה מתוך דביקות ויגיעה, ועד כמה חביבה היא ביותר לפני הקב"ה, וכמו שמצינו בגמרא (שבת לג:): דלאחר שנים עשרה שנה שיישבו רבי שמעון בר יוחאי ורבי אלעזר בנו במערה ועסקו בתורה, בא אליהו הנביא, ועמד על פתח המערה, ואמר: מי יודיע לבר יוחאי דמית קיסר רומי, ובטיל גזרתיה. ולכאורה יקשה למה לא היה יכול אליהו הנביא בעצמו ליכנס למערה ולהודיעם הבשורה הטובה, והרי אליהו הוא הנקרא איש פקיד על בשורות טובות, ולמה אם כן נמנע כאן להיות השליח לכשר טוב.

אלא הענין הוא שעסק התורה של רבי שמעון ובנו, היה בבחינה עילאה של תורה ביגיעה ועמל, שהרי ישבו במערה ולמדו תורה מתוך הדחק, וכמו שמוכח בגמרא (בבא מציעא פה.) שזכו למעלה יתירה, מה שלא זכו לכך תנאים אחרים, מפני שהיה להם 'צער מערה', ועסקו בתורה ביגיעה מתוך הדחק^[ג]. וכן מצינו אצלם הבחינה שהתורה הקדושה היתה עצם מעצמם בדביקות עילאה, וכפי שנקראו בתואר 'תורתם אומנותם', ובוודאי עסק התורה כזה עשה רושם גדול בשמים, וכביכול השי"ת שש ושמח בלימוד תורתם, ועל כן לא רצה אליהו להפסיקם מלימודם אפילו רגע אחת, כדי של לבטל את הנחת רוח העולה מלימודם.

(ג) כדאיתא בגמרא (בבא מציעא פה.) שבעת פטירת בנו של רבי אלעזר ברבי שמעון, הביאו את מטתו לפתח המערה של אביו, רבי אלעזר ברבי שמעון, והיה שם נחש שהקיף את המערה. אמרו ליה לנחש: עכנא עכנא! פתח פיק, ויכנס בן אצל אביו, לא רצה הנחש לפתוח את פיו שיוכלו ליכנס למערה. כסבורים העם לומר שהסיבה לכך היא כיון שרבי אלעזר ברבי שמעון היה גדול מבנו. יצתה בת קול, ואמרה: לא מפני שזה גדול מזה, אלא שזה היה בצער מערה וזה לא היה לו צער מערה, כי רבי אלעזר ברבי שמעון התחבא עם אביו במערה שלש עשרה שנה מפחד הרומאים. משא"כ בנו אע"פ שעלה מעלות רמות, מכל מקום מדרגת צער מערה לא היה.

עיקר מצוות לימוד התורה היא דייקא על ידי יגיעה

ובאופן אחר שמעתי תירוץ נפלא על מה שהקשו המפורשים האיך מרומז בכתוב "אם בחוקתי" ענין העמל והיגיעה בתורה, והוא על פי דברי הרה"ק הצמח צדק ז"ע"א, שפעם אחת התאונן לפניו אחד מחסידיו, שלימוד התורה בא לו בעמל רב, וצריך הוא להתיגע זמן רב עד שזוכה להבין מימרא אחת, והדבר כואב לו ביותר, עד שאינו מוצא מנוח לנפשו. ענה לו הרבי ואמר: דע לך שאני מקנא בך על שיש לך היכולת לקיים מצות לימוד התורה ביגיעה ועמל, שזהו עיקר מצוות לימוד התורה, ואדרכא צריך אתה לשמוח בחלקך על שיש בידך האפשרות להתיגע בתורה הקדושה, כי אני כיון שנתברכתי מן השמים בלב רחב להבנת התורה, אין בידי האפשרות לקיים מצוות יגיעת ועמילות התורה בשלימות, כי הנני מתענג ושמח בדברי התורה.

'בחוקתי' מורה על הלימוד אע"פ שאין מרגיש בה שום טעם

והנה תיבת 'בחוקתי' היא מלשון 'חוק' גזירה היא מלפני בלא טעם, אם כן שפיר מרומז בה המדריגה הנפלאה של יגיעה בתורה אף כשהוא באופן של חוק שאין מוצא בה טעם ותענוג, וזהו שאמר הכתוב 'אם בחוקתי' כלומר שתעסקו בתורה אפילו באופן שהיא אצלכם בכחית חוק בלא טעם, ואף על פי כן 'תלכו' ולא תתרשלו מלעסוק בה, אלא 'תהיו עמלים בתורה', אז מובטח לכם כל הברכות האמורות בפרשה.

לפום צערא אגרא

ואף שבודאי כל מגמתינו היא לזכות למתיקות התורה, וכל איש ישראל מתחנן על כך ומשתוקק שיהיו דברי תורה ערבים עליו ועל זרעו, וכמו שאנו מבקשים בברכת התורה 'והערב נא ה' אלוקינו את דברי תורתך בפנינו ובפיות עמך בית ישראל', מכל מקום חובה עלינו ליכור שאף אם עסק התורה בא לו

להאדם ביגיעה ובקשיים, לא יתראש מלעסוק בה, כי יתירה ונשגבה מעלת הלומד מתוך יגיעה.

וכבר אמרו חכמינו ז"ל (אבות פ"ה מכ"ג) 'לפום צערא אנרא' [-כפי גודל הצער שיש לו בעשיית המצות, כך תגדל שכרו]. ובאבות דרבי נתן איתא: 'יפה פעם אחת בצער ממאה פעמים שלא בצער', כלומר שכל דבר מצוה או פרישה מדבר אסור, שבא לו להאדם על ידי צער, שכרו מאה פעמים יותר ממצוה אחרת כמותה, שבא לו שלא בצער.

והשי"ת יהא בעזרינו שנזכה להרגיש עריבות ומתיקות התורה, ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי התורה, ולהתדבק בתורה הקדושה אנו וזרעינו עד עולם.

חיוב קביעות עיתים לתורה

צריך לקבוע עתים בתורה ביום ובלילה

אם בחוקתי תלכו" וברש"י 'שתהיו עמלים בתורה', ומבואר בספה"ק [ד] המעם שרמזו ענין לימוד התורה דייקא בלשון 'בחוקתי', כי הוא משורש 'חוק' המורה על גבול וחוק שאינו זו ממקומו, ובא להורות בזה שחייב כל אחד לקבוע זמן קבוע לעסק התורה, והעת הזאת תהיה אצלו כחוק בל יעבור ולא יבמלהו משום סיבה שהיא.

וענין זה כבר רמזה האור החיים הק' בפרשתן (דיבור ראשון) זה לשונו: עוד רמז באומרו חקתי לשון רבים על דרך אומרו (יהושע א ה) "והגית בו יומם ולילה", שצריך לקבוע עתים בתורה ביום ובלילה, והמסורת לשון יחיד כי ב' העתים הם ביום אחד.

לא יבטלנו אף אם הוא סובר שירידיה הרבה

והנה חיוב הקביעות מפורש הוא בגמרא (שבת לא.): שבשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו: נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה.

(ד) ראה כלי יקר (ריש הפרשה) וזה לשונו: בפרשה ראשונה אמר "אם בחוקתי תלכו", על העמל בתורה וקובע עתים לתורה חק ולא יעבור ועל זה אמר לשון בחוקותי, כי אין כוונתו על מצוות החוקיות כי לא מצינו בהם בכל התורה לשון הליכה כי לא נאמר בכל התורה לכו בחוקותי, שמע מינה שהליכה זו מדברת בדבר שאין הקדוש ברוך הוא מצוה עליו זולת שהאדם מעצמו עושה כן, ובעל כרחך תפרשו על הדבר שהאדם פועל בטבע כי מצד ההרגל נעשה הדבר לטבע שני, ולא יצדק זה כי אם בקובע חוקים ועתים לתורה והוא מרגיל עצמו לבוא לבית המדרש בעת ידוע עד שנעשה הדבר לטבע אצל הרגלים.

ובן נפסק להלכה כמבואר בטור (אורח חיים סימן קנה): ואחר שיצא מבית הכנסת, ילך לבית המדרש קודם שילך לעסקיו ויקבע עת ללמוד, דאמר רבא בשעה שמכניסין האדם לדין אומרים לו קבעת עתים לתורה נשאת ונתת באמונה, וקביעות העת צריך שיהא קבוע ותקוע בענין שלא יעבירונו אף אם הוא סבר להרויח הרבה.

הלימוד 'בקביעות' נחשב כאילו למד כל היום וכל הלילה

והא לך דבריו הנפלאים של בעל הפלא יועץ (ערך קביעות עיתים לתורה): שכמו שבמשא ומתן וסחורה של העולם הזה נמצא לפעמים שלוקח אדם חפץ בזול ומרויח בו הון עתק, כן הדבר הזה שבמעט שלומד מרויח הרבה יותר מאם יעסוק כמה שעות בנגעים ואהלות, וגדול קביעות עתים לתורה דהא קיי"ל כל קבוע כמחצה על מחצה דמי ונמצא ה' יחשוב לו כאלו עוסק בתורה חצי היום ורב חסד מטה כלפי חסד וקב"ע את קובעה"ם שכר הרבה כאלו למדו כל היום וכל הלילה.

ובן המליצו המגידים בנוסח האקדמות (לחג השבועות) "חביבין דבקבעת" שלימוד התורה כשהיא באופן של קביעות, יש לה חביבות מיוחדת, ועושה נחת רוח לפניו יתברך.

גם על אברכי הכוללים מוטלת החיוב לקבוע עיתים לתורה

וחיוב זה מוטלת גם על אברכי הכוללים שאף על פי שתורתם אומנותם, מכל מקום יתכן שיש עליהם חובה לקבוע זמן מיוחד מחוץ לסדרי לימודם, וכן מובא בברכי יוסף (או"ח ריש סימן קנ"ה) בשם מהר"א אזולאי זצ"ל שהלומד בישיבה ומקבל פרס על אותו לימוד, אינו עולה לקביעות עתים, [וכן הזכירו בשערי תשובה

ס"ק א] וראה בכף החיים שכתב שיש להחמיר ולקבוע זמן מיוחד ללמוד קבוע כל יום בלי שכר, כי ספיקא דאורייתא היא עיי"ש.

ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים שיהא חלקינו בין יושבי בתי כנסיות ובתי מדרשות, ונוכה להתדבק בתורה הקדושה, ולעסוק בה בקביעות כיתד שלא תימוט, ולא ימוש התורה מפינו ומפי זרעינו עד עולם אמן.

